

Qualifications framework, educational objectives, education standards, teacher education, educational modules, teaching practice.

Охарактеризовано необхідні програмно-організаційні зміни у сфері підготовки вчителів-стажистів та їх вплив головним чином на вдосконалення освітнього процесу та досягнення ефективних результатів навчання, закладених у нових освітніх стандартах.

Структура кваліфікацій, освітні цілі, стандарти освіти, педагогічна освіта, освітні модулі, педагогічна практика.

УДК 378.147.31

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

О.Ю. Рибченко, магістрантка педагогічного факультету

В.М. Теслюк, кандидат психологічних наук

Досліджено основні аспекти методики підготовки лекцій із соціально-педагогічних дисциплін у вищому навчальному закладі. Подано рекомендації щодо роботи викладача над планом і літературою до лекційного заняття. Зосереджено увагу на систематизації матеріалів і підготовці моделі тексту лекції, роботі над формою викладу, підготовці наочних матеріалів та оформленні тексту лекції.

Методика підготовки, лекція, форма викладу, наочний матеріал, оформлення тексту, систематизація матеріалів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективність засвоєних теоретичних знань майбутніх фахівців, багато в чому, залежить від обраної викладачем форми навчання. В Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що однією із них у вищих навчальних закладах є лекція [2]. Досягнення цілей лекції залежить від лекторської майстерності викладача, його вмінь підготувати та реалізувати її в аудиторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню вище зазначеної організаційної форми навчання присвячені праці багатьох науковців: А. Алексюка, Н. Борисова, А. Вербицького, Т. Галушко, А. Дьоміна, З. Курлянда, П. Лузана, В. Манька, А. Столяренка, М. Фіцули, В. Фокіна, А. Хуторського та ін.

Мета статті – розкрити основні аспекти методики підготовки лекційних занять із соціально-педагогічних дисциплін у ВНЗ.

Виклад основоного матеріалу. Успіх лекції на 90% залежить від того, наскільки вдало вона підготовлена. Часто підготовчий етап

займає в кілька разів більше часу, ніж саме читання лекції. Детальне знання всіх елементів підготовчого етапу дозволяє виробити власний алгоритм роботи і зекономити чимало часу, не втрачаючи на якості.

Форми і методи підготовки до лекційного заняття із соціально-педагогічних дисциплін різноманітні. Тут багато залежить від особливостей пам'яті, досвіду, складу розуму лектора, характеру виступу, особливостей аудиторії та дисципліни. Однак є і загальні моменти підготовчого процесу, які майже однакові, що для початківця, що для обізнаного лектора.

1. Звернення до тематичного плану і програми навчальної дисципліни. Діяльність викладача, не зважаючи на її творчий характер, регламентована навчально-методичними документами. Укладаючи тематичні плани і програми з соціально-педагогічних дисциплін, кафедра враховує наявний досвід викладання дисципліни, вирішує складні проєктувальні проблеми, а саме: в якому співвідношенні повинні бути лекції, семінарські та практичні заняття; в якій послідовності має подаватися матеріал; який сегмент інформаційного поля науки увійде до змісту курсу. При цьому обов'язково враховується спеціалізація майбутніх соціальних педагогів, їх обізнаність у предметі тощо. Після процедури затвердження ці документи набувають своєї нормативності. Це означає, що нікому не дозволяється самовільно, на власний розсуд змінювати теми чи послідовність їх подачі, вводити те, що не передбачено програмою [3].

Для лектора вся ця інформація є вкрай важливою. Знаючи загальний обсяг годин, відведених на навчальну дисципліну, зміст курсу, він може не тільки правильно спроектувати подачу матеріалу, але й простежити міжпредметні зв'язки, продумати логіку викладення.

2. Ознайомлення з фондovими матеріалами кафедри із даної теми. Ті кафедри, що працюють за стабільними програмами, вже мають певні нароби, які створюються для того, щоб не починати все з нуля, а зорієнтувати на можливий варіант. Це не означає, що достатньо скопіювати наявний текст і закінчити підготовку ознайомленням із ним. Фондові матеріали - це вектор, можливий шлях, який потім індивідуалізується з урахуванням особистості викладача: його наукового, викладацького досвіду, обраного стилю викладання, типу темпераменту тощо. Крім того, необхідно мати на увазі, що текст лекції обов'язково повинен відповідати характеристикам адресату. Так, лекція з однієї тієї ж теми дисципліни «Соціальна педагогіка», призначена для студентів стаціонарної форми навчання і для слухачів-заочників, не може бути однаковою.

3. Визначення дидактичних цілей. Приступаючи до підготовки лекції, викладач повинен чітко визначити її мету – це основний

конструктивний елемент лекції. Лектору-початківцю можна порекомендувати сформулювати мету лекції письмово у вигляді речення, дуже чітко і конкретно, і в процесі підготовчої роботи постійно мати її перед собою [3].

Звичайно, перед лектором стоїть задача не лише повідомити студентам якусь суму соціально-педагогічних знань, чомусь навчити, але й викликати певну реакцію, в чомусь переконати. В даному випадку можна говорити про три аспекти цільової установки: навчальний, розвиваючий і виховний.

Певною мірою поставлені цілі повинні співвідноситися із стратегічними завданнями на рівні знань, умінь і навичок, що представлені у вступній частині програми з навчальної дисципліни соціально-педагогічного спрямування. Разом із тим, слід вирізнити цілі стратегічні й тактичні, які можуть виникати як проміжний етап навчання предмету.

4. Складання плану лекції. Цей етап роботи базується на двох попередніх етапах. З одного боку, питання, що відображаються у плані лекції, не повинні виходити за межі змісту навчального предмету, відображеного у навчальній програмі. З іншого боку, їх вибір детермінується фактором адресату і цілями, які ставить перед собою викладач. На цьому етапі необхідно продумати, чітко сформулювати питання теми, розмістити їх в суворо визначеній, логічній послідовності [4].

5. Робота з науковою та навчальною літературою, інформаційними та довідковими матеріалами. Незалежно від наявності чи відсутності фондів лекцій кафедри викладачеві обов'язково слід опрацювати всю необхідну літературу, що висвітлює тему. Пошукова робота певною мірою полегшується за рахунок того, що у навчально-методичних комплексах вказується вся обов'язкова і рекомендована література. Безумовно, бажано, щоб викладач не обмежувався тільки тим, що призначається для студентів, а мав у своєму арсеналі значно більший обсяг матеріалу за рахунок бюлетенів передового досвіду, авторефератів дисертацій, публікацій періодики, наукових видань, користувався Інтернет.

Із позиції методики викладання, доцільно розпочати роботу з визначення ключових понять теми та їх тлумачення у словниках різних типів (енциклопедичних, соціально-педагогічних, лінгвістичних тощо).

Для забезпечення високого теоретичного і наукового рівня лекції необхідно опрацювати наукові статті, монографії та інші матеріали наукових досліджень. Слід звернути увагу на нові видання. Інтенсивний розвиток науки, її швидкий прогрес зобов'язують лектора слідкувати за її останніми досягненнями.

6. *Систематизація матеріалів і підготовка моделі тексту лекції.* Зазвичай матеріалу завжди буває більше, ніж необхідно для однієї лекції. Тому велику роль відіграє попередній відбір. Тут необхідно бути прискіпливим і відкинути все другорядне або слабо пов'язане з темою. Спроба так чи інакше «втиснути» в лекцію як можна більше фактичного матеріалу – характерна помилка молодих лекторів. Часто це приводить до того, що лекція перетворюється в зведення фактів, у ній не залишається місця для головного – для аналізу, узагальнень, висновків.

Підготовка теоретичної частини виступу, відбір фактів, їх аналіз та узагальнення, побудова логічної системи аргументації – це другий етап підготовки лекції. Він завершується створенням «макету» майбутньої лекції – тексту. На цьому етапі лектор визначає об'єм відомостей, котрі він повідомить слухачам.

Все це відображається у конспекті лекції. Конспект являє собою короткий виклад основних положень, теми і висновків. Він допомагає встановити взаємозв'язок ідей, привести їх в систему. Разом із тим, при підготовці тексту лекції корисним є прийом позиціювання, який дозволяє уявити себе на місці студента. Те, що викладається, повинно бути цікавим, в першу чергу, самому лекторові. Далі він має зацікавити всю аудиторію.

Багатство теоретичного змісту, правильне висвітлення фактів і подій, вміння їх подача мають велике виховне значення. Саме тому лектор повинен звертати особливу увагу на відповідність між теоретичними положеннями і прикладами. Для дисциплін соціально-педагогічного спрямування важливо вміло підібрати кількість фактів, переглянути нові статистичні дані: якщо їх буде занадто мало, головна ідея лекції прозвучить непереконливо, а якщо їх занадто багато, тоді студенту буде важко або зовсім неможливо зрозуміти головну думку лекції.

Необхідно, щоб лектор при викладі матеріалу посилався на свіжі і достовірні факти, обов'язково вказуючи на джерело інформації. Дуже важливо підібрати в підтвердження своїх думок цитати найбільших авторитетів. Цитати можуть служити логічним або психологічним доводом лекції, тому що вони наділені більшою силою навіювання.

Текст лекції включає в себе три частини: *вступ, основну частину, висновки.* Кожна частина має певну функцію.

Вступ психологічно вводить студента в процес сприймання. Він повинен привернути увагу, забезпечити контакт лектора з аудиторією.

Головне місце в *Основній частині* приділяється викладенню основного змісту матеріалу теми, його аналізу, узагальненню

висунутих положень. Для успіху лекції важливе значення має поділ матеріалу на розділи, основні питання.

Загальні висновки. Це підсумки всьому сказаному. Заключну частину слід планувати так само ретельно, як і інші частини. Вона допомагає осмислити всю лекцію, чіткіше виділити її основну ідею. У заключній частині можна подати узагальнення, зробити теоретичні і фактичні висновки [4].

7. Робота над формою викладу. Якість лекції визначається, в першу чергу, багатством змісту, теоретичним рівнем, зв'язком із життям, із практикою, композиційно-логічною побудовою і переконливістю викладу. Однак для якісної лекції має значення і форма викладу: правильність мови, її виразність, емоційність, використання засобів наочності.

Важлива умова ефективності лекції – єдність її форми і змісту, гармонія думки і слова. Кожна думка потребує свого особливого виразу, свого оформлення. Доцільно підкреслити, що роздільний аналіз змісту і форми усного виступу допустимий лише в навчальних цілях. В лекції, в живому творчому процесі вони неподільні. Зміст на кожному кроці потребує підпорядкування собі форми, а вона, в свою чергу, неминуче втручається в зміст, поліпшуючи або погіршуючи його [3].

8. Підготовка наочних матеріалів. Лекція може вважатися повноцінно підготовленою не тоді, коли наявний її текст, а тоді, коли продумано застосування наочності та підготовлені відповідні матеріали.

Окрім наочності, на заняттях можуть застосовуватися технічні засоби навчання (ТЗН), підбір яких відбувається з урахуванням інформаційних, виражальних, зображувальних можливостей з метою оперативного виконання загальнодидактичних завдань лекції та окремих її етапів.

9. Оформлення тексту лекції за існуючою формою і затвердження її тексту. Якщо на попередньому етапі лектор утворює продуману, композиційно виважену, відредаговану «модель» майбутньої лекції, то на останньому він оформлює її.

Досвідченим лекторам дозволяється замість змістовної частини тексту мати тезисний план, який фіксує базові положення, що будуть розглядатися. Викладачі-початківці повинні мати повний текст. При цьому оформлення титульної сторінки і реквізитів, що передують змісту, - визначення виду лекції, дидактичних цілей, міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків, навчально-методичних матеріалів, наочності, засобів навчання, плану, рекомендованої літератури - залишається обов'язковим для всіх.

Оформлений за існуючими вимогами текст лекції обговорюється на засіданні кафедри, після чого затверджується завідувачем

кафедри, що зазначається на титульній сторінці. Лише після цього лекція може бути допущена до читання в аудиторії. Ці вимоги ніякою мірою не сковують творчого натхнення викладача. Вони покликані перевести навчально-виховний процес у технологічне русло [1].

10. Підготовка до лекції як до акту публічного виступу. Даний етап має на меті безпосередню підготовку викладача до реалізації підготовленої лекції в процесі виступу перед студентами. Він включає такі аспекти: психологічну підготовку, попереднє вимірювання часу на висвітлення кожного питання, риторичну підготовку.

Висновки. Таким чином, процес підготовки до лекційних занять із соціально-педагогічних дисциплін у ВНЗ є досить кропітким та потребує від викладача багато часу. Добре пророблена лектором підготовча робота допоможе йому успішніше реалізувати проведення самої лекції.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є розробка методик підготовки до лекційних занять у ВНЗ для конкретних навчальних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К. : Либідь. 1998. – 560 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». – К. : Наукметодцентр аграрної освіти, 2002. – 69 с.
3. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / за ред. О.Г. Мороза. — К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2001. – 232 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб./ М.М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.

В статье раскрыты основные аспекты методики подготовки лекций в высшем учебном заведении. Даны рекомендации по работе преподавателя с планом и литературой лекционного занятия. Сосредоточено внимание на систематизации материалов и подготовке модели текста лекции, работе с формой изложения, подготовке наглядных материалов и оформлению текста лекции.

Методика підготовки, лекція, форма изложения, наглядний матеріал, оформлення тексту, систематизації матеріалів.

The article deals with basic aspects of technique training lectures in higher education. Recommendations regarding the teacher of literature to plan and lecture classes. The emphasis is on organizing materials and preparing the model text of lectures, work on the presentation and preparation of visual materials and the design of text lecture.

Methods of preparation, lecture form of presentation, visual material, text decoration, organizing materials.